

«ՀԱՍՏԱՏՈՒՄ ԵՄ»

Հայ-Ռուսական համալսարանի
գիտության գծով պրոռեկտոր
Վ. Գ. Դ., պրոֆեսոր
Պ. Ս. Ավետիսյան

« 02 » / 04 2021թ.

ԿԱՐՏԻՔ

Արփինե Դավիթի Սարգսյանի «ՀՀ տնտեսության մրցունակության բարելավման հիմնախնդիրները ինտեգրացիոն գործընթացների պայմաններում» թեմայով ատենախոսության վերաբերյալ ներկայացված Ը.00.01 «Տնտեսագիտության տեսություն և տնտեսագիտական մտքի պատմություն» մասնագիտությամբ տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման համար:

Ատենախոսությունը քննարկվել է Հայ-Ռուսական համալսարանի «Տնտեսագիտության տեսության և անցումային շրջանի տնտեսության հիմնախնդիրների» ամբիոնի 2021 թվականի ապրիլի 02-ի նիստում (արձանագրություն թիվ 8):

Մասնակցում էին՝
Մանդոյան Էդվարդ Մարտինի՝ տնտեսագիտ. դոկտոր, պրոֆ., Պետրոսյան Իրինա Բորիսի՝ տնտեսագիտ. թեկնածու, դոցենտ, «Տնտեսագիտության տեսության և անցումային շրջանի տնտեսության հիմնախնդիրների» ամբիոնի վարիչ, Ավետիսյան Անի Գրիգորի՝ տնտեսագիտ. թեկնածու, դոցենտ, Չախոյան Էլիզա Միքայելի՝ տնտեսագիտ. թեկնածու, դոցենտ, Կարապետյան Էդգար Գագիկի՝ տնտեսագիտ. թեկնածու, դոցենտ, Տիգրանյան Վարսիկ Իշխանի՝ տնտեսագիտ. թեկնածու, դոցենտ, Պետրոսյան Գարիկ Արմենակի՝ տնտեսագիտ. թեկնածու, ավագ դասախոս, Սարգսյան Լուսինե Կառլենի՝ տնտեսագիտ. թեկնածու, ավագ դասախոս, Կարապետյան Քրիստինե Գագիկի՝ տնտեսագիտ. թեկնածու, ավագ դասախոս, Մնացականյան Լիդա Արմենի՝ տնտեսագիտ. թեկնածու, ավագ դասախոս, Պետրոսյան Հեղինե Գագիկի՝ տնտեսագիտ. թեկնածու, ավագ դասախոս, Հակոբյան Էսթեր Աշոտի՝ տնտեսագիտ. թեկնածու, ավագ դասախոս, Հակոբյան Արմինե Արզումանի՝ ավագ դասախոս, Նաշիկյան Լիլիա Աշոտի՝ դասախոս, Սարգսյան Լիլիթ Կարենի՝ դասախոս:

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ԹԵՄԱՅԻ ԱՐԴԻԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ժամանակակից պայմաններում համաշխարհային տնտեսությունը հանդիպում է բազմաբնույթ մարտահրավերների, երկրների և տարածաշրջանների փոխկապվածության նոր պայմանների հետ: Որպես առաջնահերթ հիմնախնդիր հանդես է գալիս տնտեսական համակարգերի կայունության ապահովումը: Նման իրավիճակում տնտեսության զարգացումը, բնակչության կյանքի որակի բարելավումը դիտարկվում են որպես երկրի միջազգային մրցունակության կարևորագույն հիմնադրույթներ: Առանձին երկրներում իրականացված սոցիալ-տնտեսական վերափոխումները տարաբնույթ ազդեցություններ են թողնում ազգային տնտեսության զարգացման ընթացքի վրա. որոշ երկրների հաջողվել է հասնել տնտեսական աճի տեմպերի կայունացման, այնինչ մյուս երկրները շարունակում են մնալ վերակառուցման փուլում: Այնուամենայնիվ, անցումային տնտեսությամբ երկրները ևս մասնակցում են ինտեգրացիոն գործընթացներին, ուստի ազգային տնտեսության մրցունակության ցուցանիշների բարելավումը ձեռք է բերում առանձնահատուկ կարևորություն:

Երկրի միջազգային մրցունակության վերջնական նպատակը բնակչության կյանքի որակի բարելավումն է, իսկ մրցունակության բարելավման հիմնական աղբյուրն ու շարժիչ ուժը՝ արտադրողականությունը, որի շնորհիվ երկիրը հնարավորություն է ստանում ձեռք բերելու մրցակցային առավելություններ՝ ապրանքների արտադրության, ծառայությունների մատուցման համար: Միաժամանակ, արդի պայմաններում մրցունակության մակարդակի բարելավումը, մրցակցային առավելությունների իրացումն ապահովվում են ի հաշիվ արտադրողական ուժերի զարգացման, երկրի բնակչության կյանքի որակի բարելավման համար անհրաժեշտ բարենպաստ պայմանների ստեղծման:

Տնտեսական զարգացման արդի փուլում մրցունակության հիմնախնդիրը յուրաքանչյուր երկրի քաղաքականության առաջնային օղակն է, ինչով էլ պայմանավորված՝ ձեռք է բերում առանձնահատուկ կարևորություն: Մրցակցային առավելությունների ձևավորումը վերաժվում է պետական քաղաքականության ռազմավարական ուղղության, և

վերաբերվում է հիերարխիայի բոլոր մակարդակներին՝ արտադրանքի (ապրանքների և ծառայությունների), կազմակերպությունների, ճյուղերի, տարածաշրջանների և երկրի: Երկրի տնտեսական զարգացման օրինաչափությունների և գործոնների շարքում առանձնահատուկ նշանակություն ունի մրցակցային առավելությունների ձևավորումը: Վերջինիս վրա, բացի այլ գործոններից, մեծ ազդեցություն ունի երկրի մասնակցությունը ինտեգրացիոն միավորներում և դրա տնտեսական ցուցանիշների համապատասխանեցումը ինտեգրացիոն միավորման երկրների ցուցանիշներին:

Ինստիտուցիոնալ զարգացման, տնտեսական մրցակցության հիմնախնդիրները, ցածր նորարարական ակտիվությունը թույլ չեն տալիս ՀՀ-ին լիարժեք կերպով իրացնելու ներուժային մրցակցային առավելությունները և ապահովելու մեր երկրի մրցունակության բարելավումը երկարաժամկետում:

ՀՀ տնտեսության մրցունակության բարելավման հիմնախնդիրների բացահայտման և լուծման կարևորությունը պայմանավորված է մեր երկրի առաջ ծառայած մարտահրավերների, առկա սոցիալական, տնտեսական հիմնախնդիրների առանձնահատկություններով, որոնք պահանջում են տնտեսության մրցակցային առավելությունների և զարգացման ուղիների բացահայտում:

Նման խնդիրների առկայության պարագայում խիստ կարևոր նշանակություն է ստանում ՀՀ-ի ազգային մրցունակության գնահատումը, առկա հիմնախնդիրների վերհանումը և մրցունակության բարելավման հնարավորությունների բացահայտումը: Ուստի ինտեգրացիոն գործընթացների պայմաններում ՀՀ-ի մրցունակության բարելավման հնարավորությունների ուսումնասիրությունը դառնում է օբյեկտիվ անհրաժեշտություն՝ միջերկրային համեմատական վերլուծությունների իրականացման, պետական կարգավորման ուղղությունների մշակման համար:

Վերոհիշյալ հարցադրումների քննարկմանն ու որոշակի առաջարկությունների մշակմանն է նվիրված «Տնտեսագիտության տեսություն և տնտեսագիտական մտքի պատմություն» մասնագիտությամբ տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման համար ներկայացված Արփինե Սարգսյանի ատենախոսությունը: Ներկայացված հիմնախնդիրներով էլ պայմանավորված է թեմայի ընտրությունն ու արդիականությունը:

ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅԱՆ ՆՊԱՏԱԿԸ ԵՎ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Ատենախոսության հիմնական նպատակն է՝ բացահայտել ՀՀ տնտեսության մրցունակության առանձնահատկություններն ու պայմանները, դիտարկել մրցակցային առավելությունների ձևավորման հիմնախնդիրները, ինչպես նաև առաջարկներ ներկայացնել ՀՀ տնտեսության մրցունակության բարելավման ուղիների վերաբերյալ:

Այդ նպատակին հասնելու համար աշխատանքում առաջադրվել և լուծվել են հետևյալ խնդիրները.

1. Ուսումնասիրել ազգային տնտեսության մրցունակության գնահատման տեսամեթոդական մոտեցումները, բացահայտել մրցունակության հասկացության տարաբնույթ ուղղությունները և առանձնահատկությունները,
2. Բացահայտել մրցունակության բարելավման, մրցակցային առավելությունների ձևավորման գործոնները, բնորոշել դրանց փոխադարձ կապը և ազդեցությունը մրցունակության մակարդակի վրա,
3. Գնահատել առանձին գործոնների ազդեցությունը մրցունակության մակարդակի վրա,
4. Իրականացնել միջազգային մրցունակության գնահատման մեթոդական մոտեցումների համեմատական վերլուծություն,
5. Դիտարկել ազգային տնտեսության մրցունակության և տնտեսական ինտեգրացիայի փոխկապակցվածությունը,
6. Գնահատել ինտեգրացիոն խմբավորման անդամ երկրների մրցունակության ներուժը, առանձնահատկությունները ինտեգրացիոն գործընթացների պայմաններում (Եվրասիական տնտեսական միության անդամ պետությունների օրինակով),
7. Դիտարկել ՀՀ տնտեսության մրցունակությունը բնութագրող ցուցանիշները, ուսումնասիրել դրանց դինամիկան,
8. Բացահայտել ՀՀ տնտեսության մրցունակության ապահովման և բարելավման հիմնախնդիրները,

9. Բացահայտել ինտեգրացիոն գործընթացների պայմաններում ՀՀ տնտեսության մրցունակության բարելավման հնարավորությունները:

ԱՇԽԱՏՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ ԵՎ ՆՈՐՈՒՅԹԸ

Ատենախոսության մեջ առաջադրված խնդիրների լուծման նպատակով իրականացված վերլուծությունների ու հետազոտությունների արդյունքում ստացվել են տեսական և գործնական նշանակություն ունեցող մի շարք արդյունքներ, որոնցից, ըստ հեղինակի, գիտական նորոյթն արտացոլող հիմնական դրույթներն են.

1. Վերլուծվել են միջազգային մրցունակության՝ տարբեր հետազոտողների, միջազգային կազմակերպությունների կողմից տրված սահմանումները, որոնց ընդհանրացման արդյունքում առաջարկվել է ազգային տնտեսության մրցունակության նոր սահմանում:
2. ԵԱՏՄ անդամ երկրների մրցունակության ներուժի, դրա առանձին ուղղությունների (արտաքին և փոխադարձ առևտուր, ֆինանսական և ներդրումային ներուժ) առանձնահատկությունների գնահատման հիման վրա բացահայտվել են այդ երկրներում առկա հիմնախնդիրները, ներկայացվել մրցունակության ներուժի իրացման հնարավորությունները:
3. Արտահայտված համեմատական առավելությունների գործակցի կիրառմամբ իրականացվել է ՀՀ արտահանման ապրանքային կառուցվածքի վերլուծություն, որի արդյունքում առանձնացվել են ՀՀ արտաքին առևտրի ներուժային ուղղությունները:
4. Մշակվել և կառուցվել է նոր՝ մրցունակության ներուժի ինտեգրալային համաթիվ, որի կազմում որպես ենթահամաթիվեր ընդգրկված տարբեր համաթիվերի կշռային գործակիցները հաշվարկվել են յուրաքանչյուր տարվա համար առանձին՝ ըստ դրանց հարաբերական կարևորության:

ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԻ ԳԻՏԱԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ատենախոսությունում իրականացված վերլուծություններից բխող

առաջարկությունները, ինչպես նաև ազգային տնտեսության մրցունակության բարելավման հիմնախնդիրների լուծման համար առաջարկված միջոցառումները կարող են օգտագործվել ՀՀ օրենսդիր և գործադիր մարմինների կողմից՝ ՀՀ արտաքին առևտրի, ինստիտուցիոնալ զարգացման, նորարարությունների խթանման ուղիների մշակման, արդյունավետության գնահատման մեթոդաբանության և արդյունավետության ցուցանիշների սահմանման գործընթացներում: Ուսումնասիրությունների արդյունքները կարող են կիրառվել միջազգային մրցունակության հիմնախնդիրներով հետաքրքրվող, մրցունակության ներուժի գնահատում և վերլուծություն իրականացնող տնտեսագետների և հետազոտողների համար:

Ատենախոսությունում դիտարկված մոտեցումները, առաջարկված գնահատման մեթոդը՝ ընդհանրական համաթիվը ևս կարող է օգտակար լինել ինչպես ազգային, այնպես էլ օտարերկրյա հետազոտողների համար, քանի որ ընդլայնելով դիտարկված ցուցանիշների և ընդգրկված երկրների շրջանակները՝ հնարավոր է իրավիճակային և համեմատական վերլուծություն իրականացնել ցանկացած երկրի, երկրների խմբերի համար՝ բացահայտելով այդ երկրների ազգային տնտեսությունների մրցունակության մակարդակի ապահովմանն ու բարելավմանը նպաստող, ինչպես նաև խոչընդոտող ցուցանիշները և գործոնները, մշակելով բացասական ազդեցություն ունեցող գործոնների ազդեցության նվազեցման (չեզոքացման), դրական ազդեցություն ունեցող գործոնների խթանման քաղաքականություն՝ այդպիսով նպաստելով երկրի միջազգային մրցունակության բարելավման նպատակի իրագործմանը:

ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅԱՆ ԾԱՎԱԼԸ ԵՎ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԸ

Ատենախոսությունը կազմված է ներածությունից, երեք գլուխներից, եզրակացություններից, օգտագործված գրականության ցանկից և հավելվածներից:

Ատենախոսության տեքստը շարադրված է 159 էջի վրա՝ ներառյալ օգտագործված գրականության ցանկը:

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ատենախոսության **ներածությունում** հիմնավորված է թեմայի արդիականությունը, կիրառման ոլորտները, ձևակերպված են հետազոտության նպատակն ու հիմնախնդիրները, հետազոտության առարկան և օբյեկտը, ներկայացված են հետազոտության հիմնական արդյունքներն ու գիտական նորույթը, դրանց գիտագործնական նշանակությունը:

Ատենախոսության առաջին՝ **«Միջազգային մրցունակության տեսամեթոդական հիմքերը»** գլխում իրականացվել է միջազգային մրցունակության էության, բնութագրիչների, տեսությունների ուսումնասիրություն և վերլուծություն: Դիտարկվել են ազգային տնտեսության մրցունակության ձևերը, դրանցից յուրաքանչյուրի վրա ազդող գործոնները: Իրականացվել է նաև միջազգային մրցունակության գնահատման՝ տարբեր ազգային և միջազգային կազմակերպությունների, հետազոտական խմբերի կողմից առաջարկված մոտեցումների ուսումնասիրություն և համեմատական վերլուծություն: Գլխում իրականացվել է նաև միջազգային մրցունակության և դրա վրա ազդող առանձին գործոնների միջև կապի գնահատում՝ կոռելացիոն-ռեգրեսիոն վերլուծության միջոցով:

Ատենախոսության երկրորդ՝ **«Ազգային տնտեսության մրցունակության ներուժի վրա ազդող գործոնների վերլուծությունը՝ ինտեգրացիոն գործընթացների պայմաններում»** գլխում ներկայացվել է միջազգային մրցունակության և տնտեսական ինտեգրացիայի գործընթացների փոխազդեցությունը: Ուսումնասիրություններն իրականացվել են Եվրասիական տնտեսական միության անդամ երկրների՝ առևտրային, ֆինանսական ներուժի դիտարկմամբ: Ընդ որում՝ իրականացվել է 2013-2019թթ.-ի համար փոխադարձ և միջազգային առևտրի, առևտրի կենտրոնացման և դիվերսիֆիկացիայի, ներդրումային-ֆինանսական և այլ ցուցանիշների վերլուծություն՝ ինտեգրացիոն խմբավորման, անդամ երկրների վիճակագրական ծառայությունների տվյալների

բազաների հիման վրա: Իրականացված վերլուծությունների արդյունքում առանձնացվել են ԵԱՏՄ անդամ երկրների մրցունակության բնութագրիչները, առկա հիմնախնդիրները, ինչպես նաև ներկայացվել են այդ երկրների մրցունակության բարելավմանը նպաստող պայմանները:

Ատենախոսության երրորդ՝ **«Միջազգային մրցունակության բարելավման հիմնախնդիրները և դրանց լուծման ուղիները ՀՀ-ում»** գլխում իրականացվել է ՀՀ տնտեսության մրցունակությունը պայմանավորող գործոնների, դրանց դինամիկ փոփոխության վերլուծություն՝ 2012-2019թթ համար: ՀՀ տնտեսության մրցունակության քանակական գնահատումն իրականացվել է արտաքին առևտրում մեր երկրի ունեցած համեմատական (արտահայտված) առավելությունների գործակցի հաշվարկմամբ՝ հունգարացի տնտեսագետ Բելա-Բալասայի բանաձևով, որի արդյունքում առանձնացվել են ՀՀ համաշխարհային առևտրին մասնակցությունը պայմանավորող, մրցակցային առավելություններ ունեցող և նման առավելություններ չունեցող ապրանքատեսակները: Մրցունակության վարկանիշային, ինտեգրալային գնահատման նպատակով կառուցվել է նոր համաթիվ՝ **«Մրցունակության ներուժ» ինտեգրալային համաթիվը**, որի կազմում ներառվել են մրցունակության ներուժը տարբեր կողմերից բնութագրող մասնակի համաթիվեր: Հաշվարկները, գործոնային, կլաստերային վերլուծությունները, համաթիվի նշանակալիության ստուգումն իրականացվել է SPSS ծրագրային փաթեթի կիրառմամբ: Առանձնացվել են ՀՀ տնտեսության մրցունակության բարելավմանը նպաստող և խոչընդոտող ցուցանիշները, դիտարկվել են ՀՀ մրցունակության հիմնախնդիրները, առաջարկվել դրանց լուծման հիմնական ուղիները:

ԴԻՏՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Ատենախոսությունում առկա են մի շարք թերություններ, որոնց մեջ կարևորում ենք առանձնացնել հետևյալները՝

1. Ատենախոսության 2-րդ գլխի 2.1 բաժնում խոսվում է ինտեգրացիոն գործընթացների՝ ազգային տնտեսության վրա ունեցած ազդեցություններից, իսկ Աղյուսակ 15-ում ներկայացված է իրտեգրացիայի հիմնական տնտեսական էֆեկտների ընդհանուր

բնութագիրը: Աշխատանքը կշահեր, եթե հստակեցվեր, թե նշված ազդեցությունների ինտեգրման որ փուլերում (մաքսային միություն, տնտեսական միություն, արժույթային և այլն) են դրսևորվում և ինչպիսի առանձնահատկություններ կան կախված ինտեգրման աստիճանից:

2. Ատենախոսության 2-րդ գլխի 2.2 բաժնում հեղինակն իրականացրել է ԵԱՏՄ անդամ երկրների մրցակցային միջավայրի, մրցունակության ներուժի, դրա դինամիկայի և նպաստող գործոնների վերլուծություն: Սակայն, վերլուծության ընթացքում կատարվել են մի շարք եզրակացություններ, որոնք չեն բխում կիրառված վիճակագրական տվյալներից և հեղինակի կողմից հաշվարկված ցուցանիշներից: Այդպիսի օրինակներից որոշները ներկայացված են ստորև.

- 74-րդ էջում՝ Ադյուսակ 19-ից հետո, նշում է. «Եվրասիական տնտեսական միության անդամ երկրների առևտրային հաշվեկշիռների ուսումնասիրությունը և վերլուծությունը ցույց են տալիս, որ վճարային հաշվեկշռի տատանումները հանդիսանում են ԵԱՏՄ երկրների՝ կայունությունից և արտահանումից ստացված դրամական միջոցներից կախվածության արդյունք»: Պետք է նշել, որ աշխատանքում վճարային հաշվեկշռի վերլուծություն իրականացված չէ, իսկ Ադյուսակ 19-ում ներկայացված են միայն փոխադարձ առևտրի հաշվեկշիռները, որը բավարար չէ կախվածության մասին դատողություն անելու, առավել ևս դրանց՝ որպես վճարային հաշվեկշռի տատանումները բացատրող գործոն ներկայացնելու համար:
- Նույն էջի երկրորդ պարբերությունում նշվում է հետևյալը. «ԵԱՏՄ երկրների ֆինանսական հաշվեկշռի ցուցանիշների ուսումնասիրության արդյունքում պարզ է դառնում, որ այս երկրների ֆինանսական ներուժն անբավարար մակարդակ ունի», մինչդեռ հաջորդ՝ 75-րդ էջի երրորդ պարբերությունում հեղինակը գրել է դրան հակասող հետևյալ միտքը. «ԵԱՏՄ երկրների ներդրումային դիրքի, օտարերկրյա ներդրումների ներհոսքն ու արտահոսքը բնութագրող ցուցանիշները վկայում են մրցակցային առավելությունների ձևավորման և զարգացման համար անհրաժեշտ ֆինանսական ներդրումային ներուժի առկայության մասին»: Երկու

եզրակացություններն իրար հակասում են, և դրանցից ոչ մեկի համար հիմնավոր վերլուծություն աշխատանքում առկա չէ:

- 76-րդ էջի երկրորդ պարբերությունում հեղինակը ներկայացրել է ԵԱՏՄ երկրներում փոխադարձ ներդրումների ծավալների մեծացմանը խոչընդոտող մի շարք գործոններ, որոնց վերաբերյալ վերլուծություն արված չէ, և անհասկանալի է թե ինչպես են ընտրվել այդ գործոնները և որքանով են դրանք համարվում հիմնական խոչընդոտները: Իսկ նույն էջի չորրորդ պարբերությունում հեղինակը նշում է, «... ներդրումային հոսքերի կառուցվածքն ու ծավալը չեն համապատասխանում տարածաշրջանի երկրների տնտեսության շահերին.»:

Անհասկանալի է, թե ինչ շահերի մասին է խոսքը:

- Աղյուսակ 21-ում ներկայացված են ԵԱՏՄ անդամ պետությունների «արտահանման քվոտայի ցուցանիշները», որոնք ենթադրաբար հաշվարկվել են աղյուսակի վերևում ներկայացված բանաձևով, որն ըստ էության հանդիսանում է երկրի առևտրաշրջանառության հարաբերակցությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ: Այնուհետև, աղյուսակից հետո հեղինակը նշում է. «Դիտարկված ցուցանիշների վերլուծությունը թույլ է տալիս նկատելու, որ Ղրղզստանի տնտեսությունը արտաքին շուկաների համար բաց է, այնինչ Բելառուսինը՝ ոչ, քանի որ այս երկրի ներքին շուկան ենթարկվում է պետական կարգավորման»:

Անհասկանալի է, թե ինչ պետական կարգավորման մասին է խոսքը (դրա վերաբերյալ աշխատանքում վերլուծություն արված չէ), ավելին՝ Բելառուսի ցուցանիշը, ըստ Աղյուսակ 21-ում ներկայացված տվյալների ամենաբարձրն է, հետևաբար՝ կատարված եզրակացությունը հիմնավոր չէ:

Նշված եզրահանգումները արտացոլված են նաև 2.2 բաժնի ամփոփիչ եզրակացություններում, որն էլ հավանաբար հանդիսանում է 2-րդ նորույթի հիմքը: Հետևաբար, աշխատանքի գիտական արժեքը բարձրացնելու և նշված նորույթը առավել հիմնավոր դարձնելու համար, անհրաժեշտ է վերանայել 2.2 բաժնի հիմնական մտքերը, խմբագրել եզրակացությունները և ավելացնել վերջիններիս հիմնավորման համար անհրաժեշտ վերլուծական մասը:

3. Աշխատանքի 2.3 բաժնում նշված ԵԱՏՄ երկրների միջազգային մրցունակության բարելավմանը խոչընդոտող գործոնները (մասնավորապես առաջին երեքը, էջ 87) հիմնավորված չեն, և աշխատանքում բացահայտված չէ, թե ինչ մեթոդով է հեղինակը առանձնացրել հենց այդ գործոնները: Այդ կետերում նշված պնդումները վիճելի են և կարիք ունեն գիտական հիմնավորման:
4. Աշխատանքի երրորդ գլխում, հեղինակը մշակել է «մրցունակության ներուժի ինտեգրալային համաթիվ», որի կիրառմամբ գնահատել է ՀՀ և այլ երկրների մրցունակության ներուժը: Գծապատկեր 22-ում ներկայացված է ՀՀ տնտեսության համար այդ համաթվի հաշվարկը, որը 2013-2014 թվականներին ունի ամենաբարձր արժեքը: Միևնույն ժամանակ, Գծապատկեր 23-ում այդ դինամիկան տեսանելի չէ: Սակայն, 136-րդ էջում հեղինակը նշում է հետևյալը. «2013-2014թթ-ին մեր երկրում նկատվել է մրցունակության ներուժի նվազման միտում...»: Անհասկանալի է, թե ինտեգրալային համաթվի ավելի մեծ արժեքի դեպքում ինչպես է արձանագրվել մրցունակության նվազում: Իրականացված գնահատականների գիտական արժեքն ավելի բարձր կլիներ, եթե հեղինակը ներկայացներ ինտեգրալային համաթվի շարժընթացն ըստ ենթահամաթվերի նպաստումների:
5. Ելնելով ատենախոսության նպատակից՝ այն է. «Բացահայտել ՀՀ տնտեսության մրցունակության առանձնահատկություններն ու պայմանները, դիտարկել մրցակցային առավելությունների ձևավորման հիմնախնդիրները, ինչպես նաև առաջարկներ ներկայացնել ՀՀ տնտեսության մրցունակության բարելավման ուղիների վերաբերյալ», և ատենախոսությունում ձևակերպված «ՀՀ տնտեսության մրցունակության բարելավման սկզբունք»-ից, կարծում ենք աշխատանքն էլ ավելի կշահեր՝ հատկապես հասցեական առաջարկությունների մասով, եթե հեղինակը հաշվարկեր ՀՀ ՀՆԱ-ի կառուցվածքը ներկայացնող ոլորտների արտադրողականությունը:
6. Ցանկալի կլիներ, որ հեղինակը սեղմագրի «Եզրակացություններ» բաժնում ներկայացներ ատենախոսությունում իրականացված՝ թեմային համապատասխան,

արժեքավոր վերլուծությունների և քանակական գնահատումների կոնկրետ արդյունքները, այլապես սեղմագիրն ավելի շատ նկարագրական բնույթ ունի:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Նշված դիտողությունները ընդհանուր առմամբ չեն նվազեցնում հետազոտության արդյունքների տեսական և կիրառական նշանակությունը:

Արփինե Դավիթի Սարգսյանի «ՀՀ տնտեսության մրցունակության բարելավման հիմնախնդիրները ինտեգրացիոն գործընթացների պայմաններում» թեմայով թեկնածուական ատենախոսությունը ինքնուրույն և ամբողջական հետազոտություն է:

Հետազոտության հիմնական արդյունքները հրապարակվել են 12 գիտական հոդվածներում: Ատենախոսության սեղմագիրը համապատասխանում է ուսումնասիրության բովանդակությանը և արտացոլում է աշխատանքի կարևոր դրույթներն ու արդյունքները:

Այսպիսով, **Արփինե Դավիթի Սարգսյանի «ՀՀ տնտեսության մրցունակության բարելավման հիմնախնդիրները ինտեգրացիոն գործընթացների պայմաններում»** թեմայով թեկնածուական ատենախոսությունը համապատասխանում է ՀՀ «Գիտական աստիճանաշնորհման կանոնակարգի» 6-րդ և 7-րդ կետերին, ինչպես նաև ՀՀ ԲՈԿ-ի կողմից թեկնածուական ատենախոսություններին ներկայացվող պահանջներին, իսկ հեղինակն արժանի է տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի շնորհմանը՝ ներկայացված **Ը.00.01 - «Տնտեսագիտության տեսություն և տնտեսագիտական մտքի պատմություն»** մասնագիտությամբ:

Նիստի նախագահ՝
Հայ-Ռուսական համալսարանի
«Էկոնոմիկայի և ֆինանսների» ամբիոնի պրոֆեսոր,
տնտ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր՝

Է. Մ. Սանդոյան

Հայ-Ռուսական համալսարանի
«Տնտեսագիտության տեսության
և անցումային շրջանի տնտեսության հիմնախնդիրների»
ամբիոնի վարիչ, տնտ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ՝

Ի. Բ. Պետրոսյան

Հայ-Ռուսական համալսարանի
«Տնտեսագիտության տեսության
և անցումային շրջանի տնտեսության հիմնախնդիրների»
ամբիոնի դոցենտ, տնտ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ՝

Վ.Ի. Տիգրանյան

Հայ-Ռուսական համալսարանի
«Տնտեսագիտության տեսության
և անցումային շրջանի տնտեսության հիմնախնդիրների»
ամբիոնի ավագ դասախոս, տնտ. գիտ. թեկնածու՝

Գ.Ա. Պետրոսյան

Հայ-Ռուսական համալսարանի
գիտական քարտուղար,
բան. գիտ. թեկնածու՝

Ռ. Ս. Կասաբաբովա